

Landskap: Småland Upptecknat av: Martin Larsson
Härad: Allbo Adress: Platensgat.23, Linköping
Socken: Slätthög Berättat av Leander Andersson
Uppteckningsår: 1930 Född år 1849 i Slätthög

Uppteckningen rör

Register.

Näcken	3
Gengångare	4-5
Drake vid Kopparhatt i Åbodasjön	6
Maran	7
Dödsvarsel midsommarafton	8
Drömmunkar	9
Sissan, trollkunnig käring	10-11
Kloka, Stina i Karshult, Lisa i Finshult	12-14
Offerkälla, skärvan	15
Vid barndop, magi, tyder m.m.	16-17
Dopklänning	18

Lytessjukdomar	19
Bössorna förtrollade, botemedel	20
Otur med kreatur, nergrävda djurdelar orsaken	21
Årsgång, Halte Sven i Mosskult	22-23
Vårfrudagssed	24
Ormar anså ^g s oturliga att slå	25
Hästslakt; åtel, jakt på vargar	26
Ej spinna på lördagsafton	27

2781

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

- 3 -
ACC. NR. 2781

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland Upptecknat av: M. Larsson
Härad: Nöbo Adress: Rindöping
Socken: Slättby Berättat av: Kenneth Larsson
Uppteckningsår: 1930 Född år 1849 i Slättby

A. f.

Uppteckningen rör

I min barndom talte di om, att näcken fanns i sjöarna. Å han to' folket. När di därför gick ner å bada, satte di stål i vattnet, för att han inte skulle kunna ta doi. Men tocke där ä bortlagt nu. De' gick en hoper sägner om näcken. Ibland va han häst, å ibland va han människa. Ja, de' va vidskepelsen, som florerar'.

Näcken.

A:o

2781

Återgång kallas då när di inte får ro i graven, utan visar sej efter döden. Å di brukar säga, att sådana som ä återgångare har gjort nåt brott, som ä fördolt.

Holmkvist, skolläraren i Östrahult, talte om en händelse som skulle va sanning. Å Holmkvist va inte en som bruka ljuga. Då va på ett ställe, å då skulle va bättre familj t.o.m., där frua hade dött. Å då ble sån skräck i hela familjen. Herrn sa te jungfrun att gå ut å titta, varför hundarna höll sånt väsen. När hon kom in, va hon alldeles dödblek. Herrn ville veta, vad då va. Men hon ville inte säga nåt. Å då ble nästan träta mellan dom. "Duka nu inte upp nån historia, utan va snäll å gå ut å titta en gång till, å säg, vad då ä för nånting!" sa han till henne. Men han kunde inte förmå henne att gå ut igen eller att tala om nåt.

Gengångare.

2781

Då skulle han gå ut själv å titta, men han blev, så han höll på å knappt kunna gå in igen.

Di säger, att di kan prata med dom som går igen. Om di bara frågar dom, va' di går efter, så talar di om dä, å sen får di ro i sin grav.

Förr hade di en hoper gamla käringar, som svepte liken, å di la dit nåt i kistan, för att den döde inte skulle gå igen, men va' dä va, vet jag inte.

Sm. Uppf. Mast. Larson - 6 -
Flätthög Per. Anders Anderson.
LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Ute vid Kopparhatt, en udde i Åbodasjön, påstår
di, att de' va en drake, som hade sitt tehåll. Å di kunde se'n
flyga också, å då så' han ut rätt som en kvast, de lyste i
luften å gnistrade i bakän' på'n. Ja, min mor talar om'en.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

A: g
2781

Drake.

A. L.

2781

De' va di, som hade ont å maran om nätterna. Di kom å visi-
terade om nätterna, när di låg å sov, så di mädde illa å svet-
tades. Di trodde, att det var människor, som va marer, å de'
kunde va bå karlar å fruntimmer. Di påstå också, att den som var
mara å gick om nätterna, knappt inte visste om de', när han gick.
Annars hade di för se', att di, som inte va skäggbväxta, va
nattgångare å marer. - Maran red också djuren. Bå hästar å kre-
atur kunde va så svetta på morron. Å manen på hästarna va toggad
eller tjoggad ihop. Om di kunde få tag i en uggle eller en skata
å skjuta den å hänga upp den över lagårdsdörren, så skulle de'
hjälpa mot maran. De' va också di, som satte eggjärn, en gammal
lie eller så där, över hästarna i stallet.

Maran.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

B: b

G: b

N: c

2781

1894 var dä många barn, som dog i difteri här i byn. För oss dog dä två barn, å för Emanuel i Hökaboda 4, t. ex. Å dä hade Petter på Häradsskogens fosterson, Daniel, sett i förväg å då ljudde han inte, för dä slo in som han sa. Midsommarsafton, tror jag dä va han såg dä. "Dä blir en stor barnadö här i år", sa han. Å dä va 13 barnlikfärder han hade mött framme vid vägkorset vid handlarns.. Å sen i sept. månad utbröt epidemien. Å dä va på en månad di dog, alla barnen.

Dödsvarsel,
midsommarafton

Peters på
Häradsskogen
fosterson.

Difteriepidem:

B. f.

2781

Drömmunkar gjorde di å mjöl, vatten å salt. Om jag inte minns fel, skulle dä va 3 matskedar av varje sort. Sen om natten, när di hade ätit upp drömmunken på kvällen, drömde di, att di va törstiga, å då kom dä nån å bjöd dem att dricka, å dä skulle va fästeman eller fästemo.

Drömmunkar.

Landskap: ..... Upptecknat av: .....
Härad: ..... Adress: .....
Socken: ..... Berättat av .....
Uppteckningsår: ..... Född år ..... i .....

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

G: a
L: a

Uppteckningen rör

Slutet på 1700-talet hade vi en käring här i Slätthög, som hette Sissa, å som di höll för en trollbracka. Det var inte så långt från Åboda hon bodde, å först hade hon sin stuga ute vid vägen till kyrkan. Men sen flyttade hon in i skogen, hon kunde inte bo så nära kyrkvägen, för kyrkfolket luktade illa, sa hon.

Förr hade man skallgång i varje kommun efter räv å varg de sista dagarna i april, före första maj. Då skulle en karl från varje matalag vara med. Så var det en gång, när man var ute på skallgång, som Sissan hade lockat in ett par vargar å fridde dem. De fick ligga under bordet.

Sissan.

(trollkunnig
käring)

Kedjan kom å gick, men gick förbi Sissans stuga. Men så var det en av drevkarlarna som kom te gå in te Sissan å då fick han se vargarna. Men då sa hon till honom: "Om du säger nå't människa/
te nå'n, så blir du evigt olycklig. Jag ska förgöra't för dej, så du aldrig får nån ro." När han kom ut, gick han å tog tag i en fura å ropade till den ,men så högt att de andra karlarna hörde det: "Har I hört, hon har vargarna där inne hos sej." Å då gick de in å tog vargarna, men karlen, som varit inne å sett dem, hade ändå inte talat om det för nån människa.

2781

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Landskap: ..... Upptecknat av: .....
Härad: ..... Adress: .....
Socken: ..... Berättat av .....
Uppteckningsår: ..... Född år ..... i .....

Uppteckningen rör

Förr hade di en massa kloka gubbar å gummer te doktorera å ordinera medicin å di kunde göra varjehanda. Då va de' en sån förskräckelse att komma på lasaretten å te läkare.

Ja, sen hade di en kloker käring i Karshult, som di kalla Kloka Stina. Å te henne kom de' folk ända från Skåne. Ibland kunde man få sen en tjuge stycken sitta å vänta hos henne. Hon kunde upplysa, hur kreaturen skulle trivas, å så att inte räven kunde ta dem. Å de' va också di, som va där hos henne å lärde sin klokskap. Si, di gick å besökte varandra å lärde varandra, di kloka.

De' fanns ungdomar, som gick te närför att få bra gifte. Om de' va en flicka, som ville ha en pojke gla' ve

se', så gick de te henne. Å många va de', som bara gick dit på
spektakel. Men hur de' gick te, när Kloka Stina skulle hjälpa
doi i deras kärleksaffärer, vet jag inte.

2781

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

C. G.
2781

En gång hade vi en ko, som kalvat, å sen stod det inte te å få opp'na, utan far måste gå te Lisa i Finnshult, en gammal klok käring, som förstod sej på sånt. "Bara gå hem du, sa hon, "för då å då stiger kon opp." Å det skilde inte en halvtimme på att hon sa rätt.

/Meddelat av Leander Anderssons hustru/

Lisa i Finns-
hult.

Sivil.
M:o d
Stättböj 017
1930

Mynd. H. Larsson
Kintörping
Ber. Rensens hustru
f. 1849 - Stättböj

Vid Hökaboda finns en gammal offerkälla. Hälsobrunn-
kallar di't också här i trakten. Som liten pojke hörde jag
berättas, att di to å doppa ner barn, som hade skärvan, i
källan. Å de' skulle ha störst betydelse, om di gjorde't mid-
sommarafton, innan solen gick upp. Sen di doppat ner barnet,
skulle di lägga dit en peng i källan.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

E: f2781
J: f
P: d

Offerkälla.
Skärvan.

Landskap: ..... Upptecknat av: .....

Härad: ..... Adress: .....

Socken: ..... Berättat av .....

Uppteckningsår: ..... Född år ..... i .....

J: b

Uppteckningen rör

Vid barndop.

Ja, de hade så många änter för se förr. Barnet skulle ha en peng i handen för att få gott om den sorten i framtiden å ett bokabla', för att få gott ve att läsa. Skrek det bra under dopet, ble det en bra sjungare.

Gumorn måste sköta se bra den dan, för det inverkade på barnet. Va då så hon tappte nåt, ble barnet släpphänt. Hon skulle hållassej ren om näsan, för att inte barnet skulle bli snorigt å snabbla.

När de kom hem från prästen, skulle de lägga opp ungen på murbannet, för att han skulle bli duktig te klyva (klättra). Gumorn skulle ge barnet te far först, å sen skulle inte mor ta'et, förrän far lovat henne nåt, t.ex. en klänning.

Te faddrar skulle man ta hans släktingar först å sen hennes.
När gumorn kom hem, skulle hon först äta, innan hon lämna från
sej barnet, å det skulle va, för att barnet skulle bli bra te
äta å bärga sej.

2781

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

/Meddelat av Leander Andersson hustru/

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

J: 6
2781

Nu har de inte använt dopklänningen på en 25 år. Men förut hade di den mycket. Vi låna ut den till alla dop här i byn. Min mor ägde den före oss. Sen gav hon den åt en av våra flickor, Lovisa, i faddergåva. Hon va gudmor. När Lovisa dog, tog vi hand om dopklänningen. Men den är inte så fin nu, som den var förr. Då va t.ex. 4 stora silverhjärtan. Dom skänkte vi bort te våra barn, som bo i Amerika. Å många andra sliversaker, kedjer å så där, ä borta nu.

Dopklänning.

/se fotosamlingen/

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

J: f
J: a
2781

När de va med barn fick de akta sej för att se slakt, råtter, ormar å tocke där, för va de snapprädda å ble opprörda i blon, kunne barnet få ont å'et för franti'n. I Letthult va dä en hustru, som såg på när de slog en råtta, å där hon tog på sej själv hade barnet ett märke i form av en råtta. I Moheda va dä en kvinna, som fick se en harunge å ble omrörd, å hennes pojk ble harmynt. Va dä så de ble rädda för eld, fick barnet vådeldsmärken, Jag känner en pojk, som fick ett sånt märke, bara för att hans mor såg månen gå opp å ble rädd.

/Meddelat av Leander Anderßsons
hustru/

Lytessjukdomar

L:a

2781

När de gamla jägarna va ute, kunde de' titt å jämt hända, att di fick bösserna förtrollade. Då skulle di ta å gnida bösserna, som krånglade, med arsenek eller makårje. De' ä nån slags gift, som kunde köpas på apoteken. Men för det mesta va de' lumpsamlare å tattare, som gick omkring å bjö' ut de'. De' va en sten, som va kritvit å som di använder te å skira glasen mä, så di blir klara, på glasbruken, å de' importeras från Tyskland. Om di pulvriserar stenen å gnor bössepipan inne, tills den blir blank, skulle bössan bli bra igen. Men huvudsaken va väl, att bössan skulle bli ren!

Bössorna

förtrollade.

L: c

2781

Dä va inte så å hållet, att di, som velle göra ont, kunne t. Otur med
Min far var så olycklig mä kreatur ett år. Dä började på hösten, kreatur.
då han satte te bå kalvar å får. På vintern gick 8 fäkreatur.
Sen på våren kom vi på et, å dä bar se så, att vi skulle sätta
kål, å då träffa vi på huvet å bena uttå en kalv, som di hade
grävt ner i gödselstan. Å dä ä klart, att di lagt dit et i
ond avsikt. Förr va di mycke lojare, å må tro dä va inte så
nimt te va bonne. En måste va väl rotad, för att sitta ve.

Landskap: ..... Upptecknat av: .....
Härad: ..... Adress: .....
Socken: ..... Berättat av .....
Uppteckningsår: ..... Född år ..... i .....

Uppteckningen rör

Julnatten å midsommarnatten va de' en del, som hade lite skrock för se'. Julanatten gick di årsgång, å alla som gick årsgång, gick först te sin sockenkyrka å gick omkring den, sa di.

Halte Sven i Mosshult va en sån där, som gick å profetera'. De' ä väl nu mellan 70 å 80 år sen han dog. Han va skräddare te yrket annars.

En gång kom han in te handlarn i Sjöfvelåkra å ba' att få en sup av handlarn. Han brukte ju gå stuerna emellan. Men handlarn hade inte nå brännvin hemma. "Nej, du kan inget få idag, men om du kommer julaftonskvällen, ska du få." -

"Julafton har du inget brännvin", sa Halte Sven. Då blev handlarn ärger å ville mest ge Sven stryk. "Kom ihåg, att jag har sagt, att du inte har nå brännvin", sa Sven bara. Å innan jul hade handlarn dött, så näen betydelse hade allt Sven.

En gång hade han förutsagt, att de' va en bonde i Arnhult, Tropp, som skulle dö under året, men ännu vi' julen va han inte döer. Då sa grannarna i Mosshult te Sven: "Ja, du Sven, du sa, att Tropp skulle dö." - "Ja, faan tar ve er, före nyår ska han va dö, å di ska begrava'n före nyår också." Å de' blev så mä. Han va bå dö å begraven innan nyår.

"De' ser ut, som Bästerna by skulle brinna", hade han sagt en annan gång, "Men, skit, de' blir inte så mycke'." Å de' blev de' inte heller. De' va bara en byggnad, som brann.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

N: 6

2781

Vårfrudagsafton skulle di lägga se' ljusan kväll, så di
ble tereds å lägga se' bittida hela året. Om tranan har jag
aldrig hört, att di talat.

Vårfrudagssed

P. 4

2781

De' va en del, som höll före, att de' va oturligt att slå ormar. Jag talte en gång me' en som sa, att de' inte va lyckosamt att slå en orm. När han fick se en orm, gick han en lång omväg för att komma förbi ormen. Å när slätterfolket va ute på ängarna å slog å di fick se en orma, så kunde de' hända, att di gick undan å slog på annat håll. Men jag hade en gång en dräng som slo hos me', å vi fick se en orm, å jag sa te honom att slå ormen. "Nej, jag slår' en inte. Di må gärna leva." sa han. Å han påsto, att de' va oturligt å slå. Men de' har jag aldrig trott på, utan jag har hållit efter doi.

Ormar.

I min barndom va de' rackarn, som skulle utföra hästslakten. För de' mesta sköt di hästen, men de' kunde också hända, att di band hästen vi ett träd å stack ner'en. Di fick inte ta vara på nåt av hästen, de' ansågs orenligt. Skinnet to di ju tevara på. De' flådde rackarn av å sen lämnades de' till garvarn, där de' blev te läder. Di kunde få en tia för ett hästskinn. Omkring 1868 börja' di slakta själva å äta av hästköttet. På den tin, då de' fanns vargar, å de' tala min mor om, att hon mindes, när di sköt vargar, brute di ta hästköttet å lägga ut som bete, å sen satt di å vakta tills vargarna kom å skulle ta de'. Åtel kalla di't, där di lagt en häst.

Hästslakt.

Åtel, jakt på vargar.

U: i
E: e
2781

Min gamla mor brukade alltid säga, att vi inte skulle spinna på lördagskvällen. Det var en gammal käring, som hade brukat spinna då, när hon fortsatte rocken att gå efter hennes död, men de såg ingen som satt bréve. Men så frågade de, varför rocken gick, å då hörde de en röst som sa: "Jag skulle inte suttit å spint på lördagskvällen. Te straff får jag fortsätta efter min död."

/Meddelat av Leander Anderssons hustru/

Ej spinna på
lördagsafton.